

GAZETA TRANSILVANIEI

Inseratele se trimesc la administraţie. Preţul după tarif şi invoială. Manuscrisele nu se înapoiază.

ZIAR POLITIC NAŢIONAL.

Proprietar: Tip. A. Mureşianu: Branice & Comp.
Redactor responsabil: Ioan Făgărăşan.

Redacţia şi administraţia:
Strada Prundului Nr. 15.

Statistica.

Mijlocul cel mai sigur şi cel mai însemnat pentru ajungerea ori cărui scop şi pentru rezolvarea problemelor celor mai încălce este adunarea datelor de lipsă, cari stau în oarecare raport cu chestiunea avută în vedere. Adunarea acestor date constituie facearea statistice. In zilele noastre nu se începe nici un lucru de oarecare importanţă fără a se fi adunat mai întâiu toate datele de lipsă, fără statistică. Ea ne arată oglinda exactă, starea adevărată, diferitele părţi bune şi slabe şi ne indică direcţiunea, în care trebuie să se aducă îmbunătăţirile de lipsă.

La noi până acuma nu s'a dat nici cea mai mică atenţiune statistice, acestui factor cardinal întru asigurarea succesului la orice întreprindere. Dovadă sunt rapoartele seci şi cifrele aruncate necontrolat întrânsel, ca şi cum ele ar fi de mâna a zecea. Forurile inferioare începând dela comunele bisericesti, nici când nu-şi iau osteneala a compune şi controla exact datele statistice, ce le înaintează forurilor superioare, ci se mărginesc simplu a le înainta sau în forma lor din anul premergător, sau apoi a le adapta la întâmplare după fantazie şi de tot arareori după un şablon mai adecvat necesităţilor şi inventat anume pentru a face să ştimăluiscă (?) cu cele de mai înainte. Astfel din aceste date numai iconă sinceră şi fidelă a situaţiunei nu se poate scoate. Forurile superioare, la rândul lor, neavând posibilitatea să le controleze, le primesc aşa cum li s'au înaintat, le pun în tablou şi le dau în public ca pe nişte adevăruri evangelice. Iar când e vorba să se întemeieze pe ele vre-o judecată, rezultatul ese totdeauna pe dos, pentrucă din premise false pot urma numai judecăţi false. Nu odată am avut ocaziune a critica acest fapt cu toată asprimea cuvenită, iară ca răspuns ni s'a dat scuza cu neglijenţa forurilor chemate a aduna şi înainta datele statistice şi unori s'a susţinut chiar, că datele statistice şi așa nu impoartă, căci nu le ceteşte nimeni şi nu li se dă nici cea mai mică atenţiune.

Este multă dreptate în aceea, că cifrele goale sunt foarte plictisitoare şi constituesc poate cea mai grea şi mai obositoare lectură şi cel mai intensiv studiu. Când însă cineva a pătruns taina lor şi le cunoaşte toată noima şi puterea lor de convingere, nu poate există lectură mai mulţămitoare, mai instructivă şi mai atrăgătoare decât statistica.

Răsboiul crâncen lumesc ne pune faţă în faţă cu foarte multe probleme de natură economică, socială, bisericască, şcolară şi chiar politică. Aceste probleme aşteaptă o rezolvare de tot grabnică şi corăspunzătoare din toate punctele de vedere. Rezolvarea cu succes poate avea loc numai cunoscând bine situaţiunea reală, având o statistică exactă şi amănunţită.

Ştim, că consistoarele noastre au şi luat unele măsuri să se adune unele date statistice; nu ştim însă cu ce rezultate şi nici aceea, că s'au făcut sau nu statisticele adunate, căci nu s'a dat nimic publicităţii. Poate că încă s'a părut prea timpurie publicaţiunea

lor, dar noi ţinem, la tot cazul, că a întârziat încă prea mult publicarea. Prin ea nu numai se da îndemn la compunerea statistice generale în chestiile respective, ci se exercia oarecare control public asupra organelor, cari îşi împlinesc sau nu datoria şi asupra modului, cum îşi împlinesc ele chemarea.

Admitem şi noi, că preocupăţiunile zilnice sunt atât de multiple şi munca puţinilor braţe rămase este atât de istovitoare, încât ar apărea de prisos însărcinarea şi cu acest lucru migălos. Şi cu toate acestea zicem noi, mai bine să facem acum oarecare opintire şi încordare, când şi așa suntem puşi pe această cale, decât să fim nevoiţi mai târziu a face experimentări greşite şi costisitoare, fără a ajunge la rezultatele practice dorite.

Nu ştim întru cât se va fi făcut sau nu statistica vitelor perde în ţinuturile invadate, dar luăm acest caz ca prim exemplu. Tocmai acum decurg pertractările de despăgubire. Acolo, unde se va fi făcut statistică exactă şi poporul va fi fost luminat, va eşi şi despăgubirea, multă-puţină, cât va da Dumnezeu; iar acolo, unde ea nu s'a făcut, oamenii de sigur vor avea a îndura păgubi mari. Până în 7/20 Martie trebuie să se arate la comune pagubele suferite prin furt, prin spargere, prin stricăciunile cu răsboiul şi prin rechiziţiunile făcute de trupele duşmane şi ale noastre. Acolo, unde s'a făcut deja statistică, anunţurile se vor şi înainta la timp şi corect; unde nu s'au făcut, ele vor trebui făcute în ruptul capului şi ca vai de ele, dacă peste tot aspirăm să fim despăgubiţi ca toată lumea.

Nu ştim, cum sunt lucrate şi sămărate câmpurile, ca să putem prevedea recolta, la care ne putem aştepta în vara viitoare.

Nu cunoaştem numărul vitelor, de care dispunem, ca să ne preîngrijim de puterile necesare de munca câmpului şi de mijloacele necesare de hrană şi îmbrăcăminte.

În poporaţiune de sigur s'au făcut multe goluri prin participarea noastră la răsboiu în număr atât de mare şi prin mortalitatea cauzată de lipsa şi mizeriile de tot soiul. Cât de frumos ne-ar sta să avem o statistică exactă după comune a jertfelor de sânge şi avere depuse pe altarul patriei efectiv, precum şi o statistică a victimelor departe de câmpul de luptă.

Nu cunoaştem numărul copiilor şi starea lor igienică şi culturală şi cât de imperios necesar este a se şti exact din vreme, cum are să fie cu generaţiunea viitoare.

Vom fi nevoiţi să instituim o organizaţiune întreagă pentru ajutorarea orfanilor şi invalizilor; acest lucru nu va fi cu putinţă fără a avea o statistică a puterilor noastre proprii, a ajutoarelor streine şi a numărului celor de ajutorat.

În sfârşit, ca toate celelalte neamuri ne vom fi având şi noi eroii distinşi pe câmpiile de onoare; nimeni nu se ocupă de consemnarea lor, de distincţiunile obţinute şi de caracterizarea lor pentru istoria veacurilor, din care să se adape şi îmbărbăteze generaţiunile viitoare în împlinirea datorii cetăţeneşti şi în jertfirea lor pentru tron şi pentru patrie.

N'am voit să dăm aici un program de acţiune, ei am intenţionat numai să facem apel la cei

chemaţi să pună deja de pe acum la cale facerea statistice necesare pe toate terenele şi să nu se lase până în ceasul din urmă, când ne vor năpădi atâtea alte chestii înteiţitoare. Mai târziu este lucru mai anevoios, pentrucă lucrul s'a în-

vchit, multe s'au uitat şi pentru îndreptarea multora a trecut deja timpul. Deci să adunăm date statistice în toate direcţiunile, căci ne vor fi de mare folos acum şi în viitor.

Chestia română în Camera ungară.

Discursul deputatului Dr. Carol Schmidt din 24 Februarie 1917.

— Urmare —

Intr'o situaţiune atât de tragică n'au fost poate în tot decursul răsboiului locuitorii nici unei comune. Scene mişcătoare s'au întâmplat cu acea ocaziune şi dacă vre-odată un talent de scriitor ca Zola, Charles Dickens sau Jokai va descrie această noapte înfiorătoare, atunci va ceti încă şi posteritatea cu groază şi adâncă părere de rău în ce nenorocire grozavă poate aduce nesocotinţa momentană a unui om mii de oameni! Locuitorii din Cristian nebănuind nimic s'au culcat Duminecă seara şi după câteva ceasuri au fost deşteptaţi la cea mai crudă şi mai îngrozitoare realitate, ce se poate închipui. Scurţimea timpului acordat n'a fost de ajuns nici măcar pentru adunarea hainelor şi alimentelor trebuincioase. Femeile şi bătrânii desperaţi — căci bărbaţii sunt la miliţie — nu ştiau în zăpăceală, pe ce să pună mâna mai întâiu.

Pe strade mugiau vitele speriate de flăcări şi de scoaterea din grajduri la un timp neobicinuit şi se repeziau asupra oamenilor. Copiii plângeau şi ţipau. Nimeni nu ştia ce să facă mai de grabă. Să stingă clădirile aprinse, să scoată din ele uneltele agronomice, să liniştească copiii, să ducă vitele la adăpost sau să adune în grabă cele mai necesare pentru fugă? Soartea fugirei dinaintea duşmanului este totdeauna tragică, dar altor refugiaţi le-a rămas cel puţin nădejdea să-şi regăsiască la reîntoarcere măcar casele. Cărstolovenii au fost nevoiţi însă să părăsiască comuna lor iubită şi fără această speranţă şi dacă la reîntoarcerea lor nu le-au aflat prefăcute cu totul în cenuşă, aceasta au să o mulţămiască numai sorţii, care a fost mai miloasă decât domnul căpitan şi a dat în 28 August o zi fără vânt. Dar şi așa s'au nimicit valori mari. După datele oficiale au căzut pradă flăcărilor în tot Cristianul 65 case de locuit, 78 şuri, 108 grajduri şi şopuri şi 24 coteţe de porci.

Tocmai din motivul, că în conştiinţa poporului s'a întărit convingerea, că pagubele cauzate în urma invaziunei române au fost mărite în mare parte şi prin procedura descrisă a autorităţilor noastre, s'ar privi ca o mare nedreptate, dacă nu s'ar da despăgubiri celor păgubiţi. Din acest motiv stau şi eu întocmai ca şi colegii deputaţi Gratz şi Sztérényi pe punctul de vedere al totalei despăgubiri. Pentru suferinţele şi iritaţiunile avute, precum şi pentru aceea, că oamenii au fost lipsiţi atâta timp de orice câştig, şi așa nu pot fi despăgubiţi, să-i despăgubim deci cel puţin pentru paguba avută efectiv.

(Va urma.)

Discursul dep. Dr. Iosif Siegescu.

— Urmare. —

Mă alătur deci la cererea d-lui deputat Issekut şi rog şi eu pe d. ministru de interne, să binevoiască a face din cauza interaţilor obiectul unei noi cercetări şi dacă s'ar mai găsi de aceia, cari pot fi lăsaţi acasă, după ce foarte mulţi din ei, s'au dus deja acasă, să meargă şi aceştia acasă. Se încep doar şi lucrările economice şi astfel e trebuinţă de ei acasă.

Ce-i cu partidul moderat român?

Zilele trecute, ziarele au scris, că e vorbă să se formeze un partid moderat românesc. Să-mi dea voie, Onorata Cameră, ca să spun câteva cuvinte şi despre aceasta chestie. După părerea mea, întemeierea unui partid moderat românesc este o absurditate. Despre acest partid am avut prilejul să-mi arăt părerile pe larg aici în Cameră, în discursul meu ţinut în 29 Mai 1911. Atunci, încă am arătat, că așa ceva n'ar fi servit la altceva, decât să dea ocazie unuia sau altuia să păsească pe arena politică. Ideia aceasta, până la încheierea partidului muncii, plutea într'ună în atmosferă. Conte Stefan Tisza a întrezărit limpede în teresele celor câţiva indivizi, cari reprezentau partidul moderat, — şi să mi se ierte expresia — cu un simplu gest, a făcut să dispară de pe arenă, această idee. Atunci, adevărul i-a durut şi a făcut pe așa numiţi conducători să dispară. Se vede însă că războiul le-a dat iarăşi curaj câtorva inşi, ca să păsească din nou cu clişei le cele vechi. Declar însă, că de un partid moderat nu este de loc nevoie iar după război, un astfel de partid are şi mai puţin înţeles.

Românii în patrie să se silească să-şi valideze năzuinţele în cadrele partidelor maghiare. Conducătorii românilor nici în politică, nu pot urma altă cale, decât acel contract de sânge ce l'au încheiat maghiarii şi românii în tranşee, luptând împreună şi apărând patria ungară: Căutând să lucreze, înţelegându-se şi stimându-se reciproc, căutând să lupte şi dacă se cere, să şi moară pentru patrie.

Conţii Apponyi, Andrássy şi Tisza şi chestia naţională românească.

Când vom sta pe baza înţelegerii şi respectului reciproc, Români vor mătura pe toţi aceia, cari ar încerca de aci înainte să turbure pacea. În suflete trebuie să se sălăşliască încrederea, cea ce până acum n'a fost. Această încredere a lipsit mai ales pe timpul coaliţiei, pentru că partidul naţional n'a voit să înţeleagă năzuinţele contelui Albert Apponyi, şi ale contelui Iuliu Andrássy. Această neîncredere au hrănit-o atunci, încontinuu, atât presa din patrie cât şi cea din România.

(Va urma.)

Contribuţiuni la cunoaşterea României.

De contele Francisc Carol Marenzi Urmare.

Răscoala anului 1821 e atârţată de emisari greceşti, pentru a slăbi Turcia în favoarea Greciei. Boierii folosese prilejul şi-şi aleg din nou voievozi naţionali în locul fanarioşilor. Pacea dela Adrianopol, care mântue războiul ruso-turc dela 1828—1829, favorizează influinţa rusească pentru a ajunge stăpânitoare în Turcia. Delta Dunării fu la aperature neutralizată, în fapt ajunge sub stăpânirea rusească. Rusia, câştigând dreptul de protecţiune asupra principatelor dunărene, veghiaza cu jaluzie asupra comerţului dunărean dintre Austria şi Turcia. Se teme de o concurenţă la gurile Dunării, păgubitoare pentru Odessa.

Pe vremea războiului crimeic, până la 1857, austriacii ocupă principatele dunărene şi zădărnicesc înaintarea ruşilor peste Dunărea de jos, îndrumându-i să se retragă până după Prut. Din prilejul păcii din Paris (1856) Rusia cedează Moldovei teritorul dela gurile Dunării şi renunţă la protectoratul asupra principatelor dunărene.

În 1861 se înfăptueşte unirea Moldovei şi a Munteniei, dând ea naşterea principatului România, sub protectorat turcesc.

Principele, mai apoi regele Carol din casa Hohenzollern, şi-a câştigat pentru ţară încontestabil merite foartul mari. A oferit ţării mult, în schimb şi ţara l-a răsplătit din belşug. A cărmuit naia ţării în contra vânturilor spre progres. Viitorului n'a fost în stare să se opună nici el. A fost un bărbat foarte simpatic, interesant, harnic şi instruat. Şi deoarece în Bucureşti se încrucişează atâtea interese şi fiindcă aici se pot observa toate reflexele politice mari, locul acesta formează un bun observator al diplomaţiei europene şi cine se află la postul acesta vreme atât de îndelungată, ca şi regele Carol, trebuie pe lângă oarecare spirit de observare, să înveţe multe. Un caracter atât de covârşitor şi o inteligenţă atât de rară, după cum adesea se crede, nu era Carol în 1877 îşi câştigă gloria ușor (?) Şi-a asigurat prin cuminţenia sa respect şi autoritate, şi tot această cuminţenie îl povăţuia să fie precaut cu samsarii politici.

(Va urma.)

Serbarea şcoalelor noastre centrale în amintirea lui Arany János.

Duminecă în 11/19 v. a. c. s'a serbat şi la şcoalele noastre centrale memoria poetului Arany János, dela naşterea căruia să împlinesc acuma una sută ani. În sala festivă a gimnaziului nostru în prezenţa profesorilor şi a elevilor din ambele despărţăminte Dl. director al şcoalelor comerciale A. Vlaicu a arătat în cuvinte calde şi pătrunzătoare însemnătatea culturală a zilei, pe care ne-am adunat a o serba. Deşi „inter arma silent musae“ ne-am adunat şi noi-a zis Dl. director — să aducem obolul nostru modest alături de celelalte popoare pe altarul cultural al iubitei noastre patrii, prin serbarea naşterii celui mai ilustru şi mare poet al ei. Cultura este ceva universal, deci ea are însemnătate nu numai pentru respectivul popor căruia aparţine poetul, ci pentru cultura tuturor popoarelor, dacă poetul a fost, sau este de valoare. Iar Arany I. prin activitatea sa poetică şi-a imprimat numele cu litere de aur în cultura universală.

A urmat apoi profesorul Dr. I. Baciu rostind o conferinţă foarte instructivă şi bine simţită despre viaţa simplă şi modestă a poetului şi despre uriaşa lui muncă desvoltată pe terenul cultural. Prin fraze simple, dar foarte atrăgătoare, DSA a ştiut să ne răpească pe câteva clipe din tristeţea vremurilor de acum şi să ne transpună în viaţa glorioasă alui Toldi Miklós şi în cea zbuciumată şi plină de căinţă din balada „Agnes asszony“.

Conferinţa a fost răsplătită cu vîi aplauze din partea ascultătorilor dintre cari mai cu seamă elevii s'au ales cu cunoştinţe temeinice şi bogate.

Coresp.

